

לאחר הרכבת ממשלה בלבנון – המחאה העממית נמשכת

אורנה מזרחי

על אף הרכבתה ב-21 בינואר של ממשלת "טכנוקרטים" בלבנון, לכאורה כמענה לדרישות המפגינים, המחאה ברחבי המדינה נמשכת וניכרים חוסר השביעות מהרכבה וחוסר האמון ביכולתה לקדם רפורמות נדרשות לשיפור במצבה הקשה של המדינה. כן לא ברור האם תצליח ממשלה זו להאריך ימים. מראשית המחאה, ב-17 באוקטובר 2019, דרשו המפגינים כינון ממשלה של אנשי מקצוע, שאינם נמנים על האליטה הפוליטית-שלטונית המושחתת, כדי שיטפלו בבעיות העומק של לבנון, אך תביעותיהם נענו חלקית בלבד. מעבר לכך, ממשלה זו, שחברים בה 20 שרים ומרביתם אקדמאים ורשמית הם חסרי שיוך פוליטי ובכלל זאת ראש הממשלה חסן דיאב, נתפסת כ"ממשלת חזבאללה". זאת, משום שהרכבה נקבע למעשה מאחורי הקלעים על ידי חזבאללה והמפלגות השייכות למחנהו - 8 במארס. מפלגתו הסוניית של ראש הממשלה לשעבר, סעד אל-חרירי, לצד שאר מפלגות המחנה היריב - 14 במארס - לא תמכו בראש הממשלה החדש והחליטו לא לקחת חלק בממשלתו. שני שרים בלבד הם מטעם חזבאללה, אך שאר השרים הינם מטעם שותפיו. משם כך, כינונה של ממשלה זו משקף בפועל את חיזוק השפעתו של חזבאללה על המערכת הפוליטית בלבנון ומציב דילמה בפני מדינות המערב, ובראשן ארצות הברית, וכן בפני מדינות המפרץ, בסוגיית הסיוע הכלכלי, החיוני כל כך ללבנון.

כחודש לאחר שמונה לראש הממשלה החדש של לבנון (ב-21 בינואר), כונן חסן דיאב ממשלה חדשה, הכוללת 20 שרים, מתוכם באופן תקדימי במדינות ערב שש נשים - הבכירה שבהן מכהנת שרת ההגנה וסגנית ראש הממשלה. חסן דיאב ותומכיו מחזבאללה, אשר הציגו את מועמדותו ותמכו בהצבעה על מינויו בפרלמנט, מדגישים כי מדובר בממשלה המבוססת על טכנוקרטים נטולי השפעה פוליטית, אשר בראשה עומד סוני, כנדרש בחוקה הלבנונית. ראש הממשלה הצהיר כי מדובר ב"ממשלת הצלה" שנועדה לענות על דרישות המפגינים, שתבעו חילופי שלטון והנהגת רפורמות שיועילו לשפר את מצבה הכלכלי הרעוע של לבנון. בהתאם לכך, הוא נקט מהלכים מידיים שנועדו להמחיש כוונה לממש הבטחות. כבר במהלך השבוע הראשון לכינון הממשלה אושר התקציב לשנת 2020 ועל הפרק פרסומה בהקדם של "תכנית הצלה" כלכלית לקידום הרפורמות. למרות כל זאת, אין בכך כדי לרצות את המפגינים ברחובות, שמכוונים עכשיו את ביקורתם נגד הממשלה החדשה, שבראיתם חברה מייצגים את האליטה המושחתת שביקשו להחליף.

בפועל, מדובר בשרים שהנם אנשי מקצוע, רבים מהם בעלי תארים אקדמאים גבוהים ואכן אין להם שיוך מפלגתי. אך את הרכב הממשלה קבעו מפלגות מחנה חזבאללה - מחנה 8 במארס - אשר התמקחו ארוכות על מינוי השרים תוך הקפדה על חלוקת השרים מטעמים על פי מפתח עדתי-מפלגתי. שני שרים בלבד מזוהים עם חזבאללה ושניים עם שותפתו השיעית, תנועת אמל. אך רוב השרים, עשרה במספר, הינם מטעם שותפותיו הנוצריות של חזבאללה: "התנועה הפטריוטית

החופשית" (FPM), שבראשה עומד חתנו של הנשיא מישל עוון, שר החוץ לשעבר, ג'ובראן בסיל, אשר אינו אהוד בציבור הלבנוני; וכן תנועת "מרדה". כן נכללים בממשלה זו שני שרים דרוזים, המזוהים עם מפלגה פרו-סורית התומכת בנשיא סוריה בשאר אל-אסד. זאת, לצד ארבעה חברי קבינט (ראש הממשלה ו-שלושה שרים) סונים, עצמאיים לכאורה. הרכב הממשלה טרם אושר בפרלמנט, אך סביר כי יאושר נוכח הרוב של מחנה חזבאללה בפרלמנט.

יודגש כי ראש הממשלה החדש לא נתמך על ידי המפלגה הסוניית "אל-מוסתקבל" של ראש הממשלה לשעבר, סעד חרירי, וגם לא על ידי שאר המפלגות הנמנות על מחנהו הפרו-מערבי, המתנגד לחזבאללה, מחנה 14 במארס. חזבאללה ניצל את הרוב שהושג למחנהו בבחירות שנערכו ב-2018 כדי לקבוע מי יהיה ראש הממשלה הסוני של לבנון, וכך יצר בפועל תקדים בהפרת האיזון העדין שהושג בשנים האחרונות בין הסקטורים השונים במדינה, שלפיו ראש הממשלה צריך להיות מנהיג בכיר המקובל על העדה הסוניית, לצד הנשיא הנוצרי ויו"ר הפרלמנט השיעי. זאת, במיוחד כאשר הנשיא ויו"ר הפרלמנט שומרים לפי שעה על תפקידם על אף דרישות המפגינים להחליף את "כולם". המשמעות העיקרית היא, שלמרות שחזבאללה נותר "מאחורי הקלעים", הרי שלמעשה מדובר בממשלה שתפעל תחת חסותו וכינונה מבטא צעד נוסף בהעמקת אחיזתו של הארגון במערכת הפוליטית בלבנון וביכולתו להשפיע על תהליכי קבלת ההחלטות בצמתי הכרעה מרכזיים.

הממשלה החדשה הוכרזה באמצע ינואר, על רקע עליית מדרגה ניכרת בעוצמת המחאה. אם בתחילת גל ההפגנות השתתפו בהן חלקים נרחבים מכלל הציבור והמחאה, שלא הייתה אלימה, דמתה לחגיגה לאומית מחויכת באווירת פסטיבל, וכוחות הביטחון מצדם הקפידו לשמור על הסדר ולא להיכנס לעימותים עם המפגינים, הרי שבשבוע שלפני הרכבת הממשלה המחאה שינתה פניה והפכה אלימה הרבה יותר. המפגינים הצעירים נקטו אלימות בעיקר נגד הבנקים (הנתפסים כאשמים במצב הכלכלי הקשה) ונגד סמלי השלטון, ובראשם בניין הפרלמנט. זאת, תוך שימוש בבקבוקי תבערה, זריקת אבנים, ניפוץ שמשות והריסת כספומטים. במקביל חלה עליית מדרגה גם באלימות של כוחות הביטחון, שפעלו לפיזור ההפגנות תוך שימוש בכדורי גומי, אלות, זרנוקי מים וגז מדמיע. עימותים אלה הובילו למאות נפגעים, להרס ברחובות, ולמעצר של עשרות עד מאות מהמפגינים.

אמנם מאז הרכבת הממשלה רמת האלימות ירדה, אך ההפגנות נמשכות – גם אם בהיקף משתתפים מצומצם עקב העייפות והייאוש ברחוב. הציבור המתוסכל אינו מאמין ביכולתה של הממשלה לפתור את בעיות העומק של המדינה, אשר רק הלכו והחמירו בעקבות שיתוקה של המערכת הפוליטית והכלכלית בחודשים האחרונים. בתוך כך הוטלו הגבלות על משיכת מזומנים נוכח בריחת הכספים מלבנון (לטענת נגיד הבנק – מאז ראשית המחאה הוצא מלבנון כמיליארד דולר), עסקים רבים נסגרו, חלה עלייה ברמת האבטלה, ערכה של הלירה הלבנונית ירד ולבנון מתקשה בפריסת חובותיה, המגיעים לכדי 90 מיליארד דולר.

בפני הממשלה החדשה עומד, אם כך, אתגר כפול: הצורך להרגיע את המחאה לצד הדחיפות לטפל בבעיות הבערות, ובראשן המשבר הכלכלי. בנוסף לכך, הממשלה החדשה, הנתפסת כ"ממשלת חזבאללה", תתקשה אף יותר מקודמתה לשכנע את מדינות המערב ובראשן ארצות הברית ומדינות המפרץ, שהינן המועמדות הפוטנציאליות לסייע ללבנון לצאת מהמשבר הכלכלי, להסכים

להעברות כספים שיש סיכוי שישירותו את האינטרסים של חזבאללה. זאת, כאשר במקביל עלה מספר המדינות המגדירות את חיזבאללה ארגון טרור, באופן המאפשר את הרחבת הסנקציות עליו (בשנה האחרונה הכריזו על כך בריטניה, גרמניה, ארגנטינה, פרגוואי, ונצואלה, גוטמאלה והונדורס). לפי שעה, המערכת הבינלאומית נמנעת מלהביע תמיכה בממשלה החדשה (למעט מזכ"ל האו"ם, אנטוניו גוטרש, שמיהר להצהיר כי ישתף עימה פעולה לקידום רפורמות). מזכיר המדינה האמריקאי, מייק פומפאו, נזהר בהתייחסותו הראשונה (22 בינואר) מלהתחייב לתמיכה והצהיר, כי הממשל לא יסייע לממשלה שלא תענה לדרישות העם: מלחמה בשחיתות וקידום רפורמות.

עליית השפעתו של חזבאללה בלבנון, הבאה לידי ביטוי בין היתר בשליטתו בממשלה החדשה שכוונה בלבנון, מעמידה (גם) את ישראל בפני הדילמה: **האם קיימת זהות בין מדינת לבנון לבין חזבאללה?** זו סוגייה רבת משמעות, לא רק בהתייחס לעמדתה של ישראל לגבי הסיוע הבינלאומי ללבנון והמגע עם הבינלאומיים עם הממשלה החדשה, אלא גם בבוא העת - בתרחיש של עימות צבאי עם חיזבאללה.